

TRIBUNA

Reflexionant sobre Educació per la Pau

Alicia Cabezudo

Associació Internacional d'Educadors per la Pau

L'Educació per la Pau i el respecte als drets humans adquireixen avui en dia una particular actualitat en contrastar els valors que aquesta implica amb la violència quotidiana, els horrors de la guerra i la destrucció gradual de valors com la solidaritat, la cooperació i el respecte a l'altre; fets que ens commouen diàriament.

Resulta difícil, fins i tot incomprendible explicar la persecució indiscriminada, les massacres i les operacions de neteja ètnica en el discurs educatiu i davant la indagació atònita i sorpresa dels nostres alumnes. Encara resulta més difícil clarificar aquests processos quan la solució possible per actes d'aquesta categoria són, al seu torn, bombardejos continuats sobre ciutats i població civil desesperada.

Ens enfrontem també a situacions quotidianes extremes a l'analitzar la desigualtat i la injustícia de la nostra realitat socioeconòmica o la violència brutal de societats modernes "model" en les que el propi estat es converteix en agressor de la població, la individualitat i els interessos propis s'exacerben i allò considerat "diferent" esdevé "perillós". Totes són guerres, de naturalesa diferent però amb un contingut similar d'injustícia, violència i destrucció.

Ací les respostes del docent es tornen buides de contingut, s'esgoten les explicacions i la pràctica de construcció del coneixement per mitjà de la investigació, les lectures, l'anàlisi de la informació, les entrevistes, la gènesi dels conflictes, la sistematització d'allò après, el desenvolupament del judici crític, etc., ens duen a replantejar el model pedagògic emprat -potser un xic ingenu malgrat l'aparent progressisme educatiu-, amb el que els mateixos docents restem insatisfets.

Educar per la Pau, eix didàctic transversal a molts dissenys curriculars internacionals, crec que ha estat concebut com una temàtica subsidiària. Necessària però aleatòria, important però no essencial, present però “absent”. Un discurs curricular que ennobleix sense modificar ni concebre alternatives noves per una formació humanitària, ètica i ciutadana, cada vegada més necessària en el món en què vivim.

Perquè Educar per la Pau significa desenvolupar un enfocament crític, profund i seriós de l'actualitat que compartim i de l'època històrica que ens ha tocat viure, fet innegable que no sempre està als plans dels Ministeris, de les institucions educatives i de molts directius i professors.

“ L'Educació per la Pau ha estat concebuda com una temàtica subsidiària; necessària però aleatòria, important però no essencial, present però “absent” ”

“La pau no es defineix solament per l'absència de guerra i de conflicte, és també un concepte dinàmic que cal que s'aprehengui en termes positius, com ho són la presència de justícia i harmonia socials, la possibilitat que els éssers humans realitzin plenament les seves potencialitats i el respecte al seu dret a viure amb dignitat al llarg de tota la seva vida. Un desenvolupament humà durador no pot tenir lloc sense pau. I sense una planificació justa, equitativa i contínua, no es pot mantenir la pau.”¹

Aquests conceptes, particularment rellevants en l'actual context d'anàlisi que intentem abordar, haurien de tenir totes les propostes didàctiques possibles en Educació per la Pau, conferint-li una característica pluridimensional d'abast múltiple.

Avui assistim a una revisió dels nostres models i els nostres diccionaris i entenem que existeixen grans modificacions del concepte de pau, particularment en la seva relació amb el terme oposat, “guerra”. Una revisió conceptual que s'hauria d'integrar, així com la metodologia del seu ensenyament, als aprenentatges de professors i alumnes.

Efectivament, després de molts anys la idea de pau ha evolucionat i una noció ampla i més complexa la vincula amb els conceptes d'equitat, justícia, respecte als drets humans, als drets dels pobles i a la tolerància. En paral·lel a aquest procés, les pràctiques pedagògiques en Educació per la Pau també s'han modificat, adquirint un compromís clar amb els principis de participació democràtica i amb l'aplicació de propostes didàctiques que incloguin els temes de noviolència i transformació de conflictes per la via pacífica, amb la intenció de construir una societat més justa, solidària i equitativa.

“ La pau, com un valor individual, social, nacional i internacional, s’ha d’analitzar des d’una perspectiva interdisciplinària i multidimensional ”

Els conflictes armats a d'altres parts del món ens sensibilitzen avui per un tractament cognitiu, sistemàtic i actual de les misèries i crueltats de la guerra així com l'anàlisi de les seves terribles conseqüències a través de múltiples recursos que els mitjans de comunicació fan possibles i ens apropen. La pau, com un valor individual, social, nacional i internacional s'ha de confrontar amb això i s'ha d'analitzar en profunditat des d'una perspectiva interdisciplinària i multidimensional.

Cal abordar el tema des d'un punt de vista geogràfic i històric, però no n'hi ha prou. Els conceptes i les problemàtiques com els nacionalismes, la sobirania i l'estat; el rol de les Nacions Unides en el món d'avui; la realitat de les diferents ètnies i la seva problemàtica convivència; el diàleg intercultural; les solucions i els desacords davant els conflictes; la situació dels refugiats i el seu desemparament brutal davant dels atacs d'"amics" i enemics; el crim associat a la droga i a la prostitució; els perills d'una guerra nuclear; l'armamentisme i la venda d'armes com a negoci mundial rendible són temes urgents i necessaris.

Cal -imperiosament- que aquests temes siguin objecte de reflexió, debat, investigació i crítica, tant per part dels professors com dels alumnes, en un exercici permanent d'aprofundiment de coneixements, en què la seva construcció individual i col·lectiva es basi en la recerca d'informació a partir de múltiples fonts, fomentant l'intercanvi d'opinions diverses, el desenvolupament del judici crític i el respecte a la divergència.²

Però amb tot això no n'hi ha prou si fem abstracció de les problemàtiques internacionals que ens corgelen amb "les guerres" quotidianes de la societat en què vivim. La marginació, l'exclusió social, la violència i les persecucions no solament es llegeixen a partir dels noticiaris sobre Mèxic, Colòmbia, Síria, Crimea, Iran, Iraq, Pakistan, Afganistan, etc.

“ La tasca educativa ha de vincular els conflictes directes i “les guerres” d'altres característiques. Només una anàlisi integral de les arrels de la violència pot donar lloc a una reflexió crítica vers una pau duradora ”

Hi ha altres "guerres" més a prop, al nostre voltant. La desigualtat social, la carència de recursos vitals per gran part de la població, la desocupació i la misèria creen desesperança i desconfiança en els governs elegits democràticament. Els mecanismes autoritaris, el control de la informació, els crims, la delinqüència i la impunitat formen part de la nostra vida política.

La guerra, doncs, no està tan lluny i no només per la globalització del tràfic d'armes o per la informació que prové dels mitjans de comunicació transnacionals. És una guerra quotidiana el fet de viure en pèssimes condicions d'habitatge i salut, d'educació i ocupació, de cobertura de serveis públics essencials i inseguretat, mentre es deterioren diàriament principis bàsics inherents a la dignitat humana a molts països i continents.

La tasca educativa ha de vincular obligatòriament les dues situacions: els conflictes directes i “les guerres” d’altres característiques però no menor intensitat. Solament una anàlisi integral de les arrels de la violència -les seves característiques, formes i conseqüències- pot donar lloc a una reflexió crítica a escala individual i social que generi canvis possibles vers una pau duradora al món d’avui.

Heus ací el gran desafiament pedagògic dels propers anys i de la nostra tasca docent en el camp de l’Educació per la Pau. Atrevim-nos a afrontar-ho.

1. Iglesias Díaz, Calo (2007). Educar pacificando: Una pedagogia de los conflictos, 1a edició, Madrid, Fundación Cultura de Paz Editorial.

2 Bazán Campos, Domingo (2008). El oficio de pedagogo. Aportes para la construcción de una pràctica reflexiva en la escuela, Rosario, Argentina, Ed. Homo Sapiens.

Fotografia : Programa de les Naciones Unides per al Desenvolupament a Europa i a la CEI / CC BY / Desaturada. - *Nens celebren la pau, l’amistat i la tolerància el Dia de les Nacions Unides* -

© Generalitat de Catalunya